

Monika Frąckowiak-Sochańska

Marta Zawodna-Stephan

Aldona Żurek

Maja Brzozowska-Brywczyńska

Agnieszka Nymś-Górna

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

WSTĘP: SOCJOLOGICZNE SPOJRZENIE NA STRAJK KOBIEC

22 października 2020 roku Trybunał Konstytucyjny (dalej: TK) orzekł, że aborcja ze względu na „duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu” jest niezgodna z Konstytucją. Publikacja orzeczenia w Dzienniku Ustaw RP nastąpiła 27 stycznia 2021 roku. Orzeczenie to doprowadziło do masowych demonstracji pod szyldem Strajku Kobiet. Dla wielu uczestniczących w nich ludzi była to kontynuacja walki prowadzonej od 2016 roku, kiedy to 3 października (tzw. Czarny Poniedziałek) odbyły się masowe manifestacje przeciwko obywatelskiemu projektowi ustawy „STOP Aborcji” autorstwa Instytutu Ordo Iuris. Wydarzenia te zapoczątkowały również powstanie wielu organizacji i grup skupionych na walce o prawa kobiet (Korolczuk, Kowalska, Ramme, Snochowska-Gonzalez 2019).

W 2020 roku protesty odbywały się w kilkuset dużych i małych miastach. Oprócz nich organizowano protesty samochodowe i rowerowe, blokady ulic oraz manifestacje przed i wewnątrz kościołów. Kobiety i ich sojusznicy pisali listy protestacyjne, umieszczali na budynkach, sklepach czy samochodach symbole sprzeciwu oraz wyrażali swoje poparcie w mediach społecznościowych. Wydarzenia związane ze Strajkiem Kobiet były przez miesiące relacjonowane przez media, zarówno w kraju, jak i za granicą, wywołując dyskusje nie tylko na temat praw kobiet, ale także co do prawa obywateli do demonstracji swoich poglądów oraz przemian wartości wśród polskiej młodzieży. Siła protestu zaczęła się wypalać po pewnym czasie, chociaż jeszcze dzień po opublikowaniu orzeczenia 28 stycznia manifestacje odbyły w kilkudziesięciu miejscowościach. Jedną z przyczyn wygasania zapału protestujących była zmiana podejścia władz do

Autorki związane są z Wydziałem Socjologii UAM; M. Frąckowiak-Sochańska: monikafs@amu.edu.pl, ORCID 0000-0002-8318-5295; M. Zawodna-Stephan: marta.zawodna@amu.edu.pl, ORCID 0000-0002-0581-7197; A. Żurek: alzurek@amu.edu.pl, ORCID 0000-0003-4431-1081; M. Brzozowska-Brywczyńska: majabb@amu.edu.pl, ORCID 0000-0002-7306-430X; A. Nymś-Górna: agnieszka.nyms@amu.edu.pl, ORCID 0000-0001-5538-1953.

protestów i próby zastraszenia protestujących (aresztowania, mandaty, sprawy sądowe, stosowanie przemocy) (Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich 2020, 2021, OKO.press 2020).

Protesty od początku wywoływały zainteresowanie badaczek i badaczy reprezentujących zróżnicowane subdyscypliny socjologii, czego efektem są między innymi artykuły zamieszczone w tym bloku tematycznym. Sytuują się one w ramach: socjologii ruchów społecznych, socjologii życia rodzinnego i intymności, socjologii emocji czy *gender studies*. Każdy z artykułów na swój sposób stawia pytanie o to, co dzieje się z jednostkami i pomiędzy nimi w sytuacji systemowej opresji. Punkty styeczne artykułów dotyczą relacji między sferą publiczną a prywatną, jednostką a państwem oraz pomiędzy jednostkami i grupami okazującymi sobie solidarność i wsparcie. Ramy konceptualne artykułów nawiązują do teorii obywatelstwa ujmowanych w kontekście koncepcji rewolucji troski, teorii feministycznych stanowiących podstawy koncepcji siostrzeństwa oraz akcentujących współzależność między sferą publiczną (polityczną) a prywatną (osobistą) (*personal is political*), kulturowych teorii emocji stanowiących łącznik między obu sferami oraz podstawę budowania wspólnoty buntu, a także teorii solidarności rodzinnej, traktowanej jako kapitał dla aktywności obywatelskich.

Badania stanowiące podstawę empiryczną artykułów zamieszczonych w tym bloku tematycznym osadzone są w paradygmacie interpretatywnym. Ich celem była rekonstrukcja doświadczenia kobiet popierających bądź aktywnie uczestniczących w protestach. Prowadzone *in statu nascendi* badania umożliwiły zarejestrowanie protestów na różnych etapach ich trwania. Przyjęcie perspektywy kobiet pozwoliło na uwzględnienie klasycznej zasady współczynnika humanistycznego oraz wpisało się w nurt tzw. zwrotu archiwalnego (Snitow 2018). Jest to o tyle istotne, że jak wspominają w swoim artykule Beata Kowalska i Radosław Nawojski: „Tak często przecież kobiece akty oporu znikają w mrokach historii głównego nurtu”.

Podstawą napisania trzech tekstów były badania pod tytułem „Protest obywatelski przeciwko orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 roku w doświadczeniu kobiet”, zrealizowane na Wydziale Socjologii UAM. Pierwszy z nich, autorstwa Moniki Frąckowiak-Sochańskiej i Marty Zawodnej-Stephan poświęcono rekonstrukcji kontekstu i dynamiki emocji doświadczanych przez kobiety popierające protest obywatelski oraz powiązaniom emocji przeżywanych indywidualnie i kolektywnie z powstaniem i rozpadem wspólnoty buntu. Drugi artykuł, autorstwa Aldony Żurek dotyczy solidarności rodzinnej oraz międzypokoleniowej, która jest swoistą podstawą zaangażowania w protest oraz znajduje wyraz w postawach kobiet traktujących swój udział w proteście jako rodzaj międzypokoleniowego zobowiązania. Wreszcie trzeci tekst, napisany przez Maję Brzozowską-Brywczyńską i Agnieszkę Nymś-Górną

analizuje pojęcie *siostrzeństwa* jako wyrazu rewolucji troski oraz sposoby rozumienia sojuszy w walce o prawa kobiet. Czwarty artykuł powstał na podstawie analizy prac nadesłanych na „Konkurs na pamiętniki/dzienniki oporu – Nieposłuszne 2020”, zorganizowany przez ówczesny Zakład Badań Problemów Ludnościowych Instytutu Socjologii UJ. Tekst przybliży historię prawa aborcyjnego w Polsce oraz przedstawia zagadnienie obywatelstwa w kontekście protestów kobiet po wyroku TK.

Z perspektywy roku po wydarzeniach widać już, że niewątpliwie poruszane zagadnienia będą wymagały dalszych badań i dyskusji w środowisku socjologicznym. Przyszłe kierunki badań powinny obejmować między innymi analizę: strategii adaptacyjnych podejmowanych przez kobiety wobec niepowodzenia bezpośredniego protestu, form obywatelskiego zaangażowania na rzecz praw kobiet z uwzględnieniem ich motywacji zakorzenionych w doświadczeniach emocjonalnych, dynamiki sojuszy podmiotów zaangażowanych w protest.

Bibliografia

- Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich. 2020. *Wielka skala zatrzymań oraz wniosków policji po proteście 24 października*. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-wielka-skala-zatrzyman-wnioskow-policji-po-protescie-24-pazdziernika>. Dostęp: 23.11.2021.
- Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich. 2021. *To były tortury, co robiliście! Jak policja traktuje zatrzymanych na demonstracjach – debata organizowana wspólnie przez Biuro RPO i Gazetę Wyborczą po raporcie KMPT*. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/jak-policja-traktuje-zatrzymanych-debata-rpo>. Dostęp: 23.11.2021.
- Korolczuk, Elżbieta, Kowalska Beata, Ramme Jennifer, Snochowska-Gonzalez Claudia, red. 2019. *Bunt kobiet: czarne protesty i strajki kobiet*. Gdańsk: Europejskie Centrum Solidarności.
- OKO.press. 2020. *Atak prawicowych bojówek na strajk kobiet we Wrocławiu. „Bili kogo popadło, kopali w głowy”*. <https://oko.press/atak-prawicowych-bojowek-na-strajk-kobiet-we-wroclawiu-bili-kogo-popadlo-kopali-w-glowy/>, dostęp: 23.11.2021.
- Snitow, Ann. 2018. *Feminizm niepewności. Dziennik rodzaju*. Warszawa: Książka i Prasa.